

WAGNERIANA CATALANA Nº 18 ANY 2003

TEMA 1. VIDA DE WAGNER. BIOGRAFIA, ANÈCDOTES...

TÍTOL: JUDITH GAUTIER I RICHARD WAGNER: DE LA FANTASIA AL SOMNI ETERN

AUTOR: *Ramon Bau*

Si hi ha alguna cosa en la que coincideixen llibres i opuscles, comentaris i xiuxiueig en que pot resumir-se el mal anomenat “wagnerianisme” d’avui dia, pura fanfàrria d’envejes i incapacitats, és en la crítica àcida i malintencionada contra la persona de Wagner, ja que no poden fer-ho contra la seva obra.

I dintre d’aquests temes el de la relació amb Judith Gautier és potser el menys conegut en la seva essència, i per tant el més propens a extravagàncies i disbarats sobre la realitat. Que és quelcom poc conegut ho demostra que en el llibre “La vida amorosa de Richard Wagner” (1925) signat per Louis Barthou de l’Acadèmia Francesa, publicat per editorial America el 1945, en l’epígraf “Jo, l’adorador de les dones” (títol en que ja mostra el seu interès per treure temes i conclusions escandaloses) només diu de Judith a la pàgina 181 i següents: “Judith Gautier fou testimoni el 1868 de la seva benaurança (es refereix a l’etapa en que Richard ja vivia amb Còsima). Wagner contemplava amb gratitud aquell refugi, aquell retir exquisit, creat per la tendresa d’una amiga benvolguda, que havia sapigut desafiar-ho tot i enfrontar-se amb el cap ben alt, a la reprovació del món, per a consolar l’home a qui s’havia consagrat enterament quan era més crudelment perseguit per les injustícies de la vida, aquella estimada soledat, alegrada amb rialles infantils on els cops del destí ja només li arribaven a través d’una muralla d’amor...” No es coneixien encara les cartes entre Wagner i Judith, i encara res no es podia sospitar.

Les cartes de Wagner i Còsima a Judith foren dipositades a la Biblioteca Nacional Francesa el 18 de març de 1931 per desig testamentari de Judith. Però aquesta disposició que havia tramès de forma oral a la seva fillola, Suzanne Meyer, no la va reflectir per escrit en el

testament. Les cartes restaren en poder de Louis Benedictus, després, en el del seu germà, i finalment, en el de l'Oficina Nacional de Mutilats, hereva de Benedictus. Aquesta les posà a la venda, però gràcies a la Sra. Meyer s'aconseguí que les comprés un particular per entregar a la Biblioteca Nacional. En tot aquest tràfec, se'n van perdre o en foren robades algunes.

Les cartes mostren sens dubte un sentiment amorós de Wagner envers Judith i desfermaren les especulacions, ja menys fonamentades, sobre els seus detalls i abast. La Biografia de Gregor Dellin, equivocada en les seves conclusions però amb dades interessants pel que fa a dates i aspectes biogràfics (que assumim únicament en aquest text en relació a les dades biogràfiques concretes) és un exemple de com es poden arribar a barrejar dades correctes amb conclusions atrevides però "adequades" per a la venda de llibres en aquest món actual.

Tot i amb tot, en la relació entre Wagner i Judith no és l'amor més o menys explícit el més important, ja que en les cartes descobrim temes artístics i humans de gran interès. Aquest article, doncs, no es redueix a comentar la relació entre ambdós personatges en el seu aspecte sentimental, sinó als molt interessants temes artístics que aquesta relació aporta.

Louise Charlotte Ernestine Gautier neix el 25 d'agost de 1845 a París. El seu pare era l'escriptor Teophile Gautier i la seva mare la milanesa Ernesta Grisi, germana de la cèlebre soprano Giulia Grisi, una de les més grans "dives" de l'època.

Escritora i poetessa, destaquen les seves obres "El llibre de Jade" (1867), "Drac Imperial" i articles diversos. En un d'ells a "La Presse" del 8 de setembre de 1868 anomenava a Wagner "El més gran geni musical de la nostra època".

El 13 de maig de 1861, Judith (de 15 anys) va assistir amb el seu pare a l'estrena de "**Tannhäuser**" a l'Òpera de París. Malgrat l'escàndol, restà fascinada. A la porta, el gran compositor Hector Berlioz va parlar amb el seu pare injuriant Wagner, la qual cosa Judith no va poder suportar: "Com es nota que parla vostè d'un rival artístic! És una obra mestra!" – li replicà indignada.

També defensà Wagner a "La Presse" (17 i 30 d'octubre de 1868) contra els atacs d'Ernest Reyer que criticava "**Lohengrin**" a "Debats". A París fou una tremenda defensora de Wagner.

En la carta de Còsima a Judith del 20 d'agost de 1869 es llegeix. "No m'erro quan li dic que esteu donant al Mestre una vertadera satisfacció (íntima i exterior) promulgant la veritat sobre els esdeveniments que l'enveja, la pusil.lanimitat i la malícia s'han conjurat a enfosquir".

L'any 1866 es casa amb l'escriptor Catulle Mendès, futur col.laborador de la "Revista Wagneriana" de 1885 a 1887.

LA BELLESA DE JUDITH

Judith era bellíssima. N'hi ha testimonis, però això de cap manera va fer que Wagner en cap moment pensés, ni de bon tros, deixar la Còsima. La Còsima era “una necessitat” per a Wagner. Còsima era una dona absolutament profunda, amb una voluntat i una comprensió de l'obra de Wagner infinitament superior a la de Judith o de Mathilde Wessendonck. No era bonica sinó interessant; no fou una passió per a Wagner, sinó una necessitat i una benedicció. Fidel, entregada, intel·ligent, sensible, treballadora, la Còsima era imprescindible per a Wagner. I Wagner fou Déu per a Còsima.

Precisament la comprensió de la importància de la bellesa per a Wagner (la bellesa en tot: a casa, als guarniments, l'art, les dones, no en el sentit de bellesa purament física, sinó de bellesa com a persona inclosa, està clar, la bellesa física), és bàsica per entendre el seu pensament més enllà d'aquestes inter-pretacions de faldiller i hedonista que es fan, tan allunyades de la seva esència.

De la bonicor de Judith en donen fe no només algunes fotografies i quadres, dels quals n'hi ha ben pocs, sinó moltes referències de persones que la conegueren: Baudelaire l'anomenà “petita bellesa grega” quan era una noia; Banville “esfinx tranquil·la i divina; pel poeta André Fontainas “ la seva bellesa s'imposava... els seus ulls llançaven sublims raigs d'intel·ligència i de bondat; per a Laurent Thailade “Fou una ànima d'artista en un cos de deessa”, a Victor Hugo li inspirà un sonet: “Ave, deessa, els que van a morir et saluden”; Gaston Boissier va dir: “Ella fou segurament l'obra mestra del seu pare”.

EL CAS RIENZI A PARÍS

Tres anys després del seu casament, l'any 1869, es presentà “**Rienzi**” a París. Judith l'elogià en un article ple de foc, que agradà a Wagner, encara que aquest li comentà a Judith que **Rienzi** no tenia res a veure amb el **Tannhäuser**, que havia fracassat vuit anys enrera, i en conseqüència, es negava a anar a París a la seva estrena.

En una carta de març de 1869 de Wagner a Judith, diu: “La meua presència i participació en la representació de **Rienzi** a París hagués donat lloc a un malentès. Semblaria que em poso com a director d'una empresa teatral amb la finalitat de guanyar amb **Rienzi** el que he sofert amb **Tannhäuser**, al menys així ho hagués vist sens dubte la premsa...”

Wagner desitja l'èxit per a aquesta representació, però no hi vol ser present perquè no desitja ser vist com autor d'òperes de l'estil de **Rienzi** que “tant pel seu argument com per la seva forma musical s'ajusten al tipus d'òperes que des de fa temps triomfen a París”.

L'estiu de 1869, Judith i el seu marit, conjuntament amb el poeta Villiers de l'Isle Adam, visiten l'Exposició Internacional de Munich i amb aquest motiu, previ acord amb Wagner, es reuneixen el 16 de juliol a Lucerna. Wagner els anà a rebre a l'estació i restà absolutament fascinat amb la Judit, que aleshores tenia 21 anys i que es comportà d'una manera extravagant, entusiasmada amb la coneixença del seu gran ídol.

EL CAS DE L'OR DEL RHIN A MUNICH

El 27 d'agost de 1869 tingué lloc l'assaig general de "**L' Or del Rhin**", dirigit per Hans Richter, que dos dies abans havia anunciat –amb solidaritat amb Wagner el qual havia vetat la representació, que no dirigiria. Judith, el seu marit i Villiers assistiren a l'assaig que precedí a un nou retard de l'estrena, degut a la defecció de Richter.

L'assumpte d'aquesta estrena, va posar Wagner al límit de la histèria. Ell volia preservar l'estrena pel cicle complet de l'**Anell**, però Lluís II es mostrà intransigent (al cap i a la fi li havia pagat els drets de tot el cicle). El cas és que Wagner aconseguí que Richter rebutjés la direcció i el baríton Franz Betz (**Wotan**) demanà públicament la participació del compositor. En la carta de Wagner a Judith del 29 de juliol de 1869, diu: "Aquest migdia hem estat revisant els vestits per al "**Rheingold**": era espantós; es va haver de dir que no es pot vestir a **Fricka** i **Wotan** com a Juno i Júpiter i encara menys omplir-los el cap d'or, quan l'or, per dir-ho d'alguna manera, els és revelat durant l'escena".

Molt poc després rebien la carta descrita el 27 d'agost de 1869 de Judith a Wagner on aquesta explicava també la seva repugnància pels decorats de "**Rheingold**" i feia costat totalment a Wagner: "Mestre, veniu o doneu plens poders a algu de tota confiança, doncs és impossible que el **Rheingold** sigui representat de manera lamentable, s'han unit la mala voluntat i l'estupidesa. L'orquestra i els cantants han estat molt bé, especialment l'orquestra, però els decorats són impresentables"...

El dia 28 d'agost de 1869 Còsima contesta aquesta carta tot agraint la crítica i indicant que Wagner havia escrit al Rei per tal de suspendre la representació.

Lluís II s'enfurismà: "La conducta de Wagner i de tota aquesta xusma teatral és veritablement criminal i desvergonyida", arribà a escriure el 30 d'agost de 1869. L'ú de setembre, el mateix Wagner es presentà a Munich, però l'enutjadíssim rei refusà rebre'l.

Judith Gautier es reuní amb el compositor, junt amb el seu marit i Hans Richter. Finalment, Wagner retornà a Tribtschen el dia 3 i Franz Wüllner acceptà fer-se càrrec de la direcció de l'estrena malgrat les amenaces de Wagner, també indignat, que seguia sabotejant la funció.

Però “**L’Or del Rhin**” s’estrenà el 22 de setembre de 1869 a l’Òpera de Munich, malgrat tot, sota la direcció de Wülner.

L’any 1869 Judith Gautier va assistir a l’estrena mundial de “**L’Or del Rhin**” a l’òpera de Munich i de tornada va passar per Tribtschen, on Wagner va obsequiar-la amb l’estrena privada del duo final del “**Siegfried**”, tot just acabat de compondre.

L’AJUDA DE JUDITH A CÒSIMA

L’amistat de Judit i Còsima vé de lluny i té un sòlid fonament. En la carta de Còsima a Judith, del 25 d’agost de 1869, diu: “El meu pare, m’acaba de donar el cop més dolorós en convèncer al Sr. Bulow que no accepti la separació legal que havíem acordat de comú acord. El meu pare ha preferit veure’m arrossegar en el fang dels petits diaris i fer que duri més aquesta situació falsa, que veure’m consagrar una unió indisoluble. Jo hauria beneït el cel quan hagués arribat l’acord amb el Sr Bulow i ara per la seva intervenció tot s’ha perdut i es publica que m’ha donat la gràcia de no privar-me d’un cognom que des de fa anys estic demanant no portar més”.

Judith, després de veure una funció de “**Tristany i Isolda**” dirigida per Hans von Bülow (encara!, era el seu comiat de Munich) coincidí amb Liszt en els salons de la comtessa von Schleinitz i defensà aferrissadament Còsima: “No digui res contra la seva filla!, digué, estic tan de la seva part que no permetré que li faci el més mínim retret”.

No només això: Wagner “estava per sobre de les lleis humanes” i d’haver-se trobat ella mateixa en el lloc de Còsima hagués fet el mateix. El vostre deure de pare consisteix en no oposar-vos a la meravellosa solució que la Còsima espera amb tot el dret del món”. Liszt, seriós, replicà que pensava com ella però que la seva condició de clerge li obligava a callar. Després li donà a Judith permís perquè transmetès a Còsima que no pensava oposar-se en endavant al divorci “desitjo més que ningú la solució legal d’aquesta dolorosa crisi”.

Còsima va agrair enormement aquest fet en la seva carta del 28 d’agost de 1869: “M’heu fet un gran favor, un enorme favor estimada amiga... Per tal que compregueu l’ajuda que ha significat la vostra carta cal que us indiqui que rera la notícia que em donà la nostra minyona referent a la partida sombria i muda del Sr. Bulow, vaig caure en una tal desesperació que vaig estar preguntant tota la nit si no era un crim que jo continués vivint, si la situació no exigia el sacrifici de la meua vida i si no era jo qui tenia el deure de complir aquest sacrifici”. Judith fou la padrina de Siegfried.

LA GUERRA FRANCO-PRUSSIANA

L'estiu següent, 1870, Judith i el seu marit tingueren de nou unes vacances artístiques d'esplendor: van anar a Weimar on varen assistir a representacions wagnerianes d'altíssima qualitat i després anaren a Munich, on també, amb l'oposició de Wagner, va tenir lloc el 26 de juny l'estrena mundial de "**La Walkiria**".

A més a més de Judith hi estigueren presents Karl Klindworth (futur professor de Winifred Wagner), Camille Saint-Saëns, Franz Liszt, Johannes Brahms i Joseph Joachim.

De tornada, els wagnerians francesos (Judith i el seu marit, però també Villiers, Henry Duparc, Shuré i Joly) van passar per Tribtschen per retre pleitesia al mestre. Per desgràcia el 19 de juliol, a París es llegia la declaració de guerra contra Alemanya. En aquesta circumstància, les relacions amb Tribtschen es van refredar una mica. De manera que van decidir no parlar de política.

En Wagner es mostrà tremendament patriota i en els Diaris de Còsima es llegeixen continus atacs a la "manera de ser francesa", la seva naturalesa superficial, etc." En Wagner i la Còsima prengueren partit decididament per Bismarck i la unificació alemanya i per fer la guerra a França. Wagner era un alemany que estimava Alemanya, i l'estimava profundament. Alemanya guanyà la guerra i Wagner va expressar a Catulle Mendès, espós de la Judith que França havia de "considerar el resultat" de la guerra com "un judici de Déu" i com una oportunitat per la "regeneració nacional".

L'any 1870 escriu algunes cartes a Catulle i a la Sra. Mendès. Ens trobem en la difícil situació de la post-guerra franco-prussiana. Els diu: "Cerqueu un veritable home d'Estat!, això és el que us cal i el que pot treure França de la seva situació".

Ni hi hagué odi, ni desitjos de venjança ni despreci, Wagner no s'ofengué però va considerar la victòria com a merescuda i justa. Per la seva part, Judith i el seu marit continuaren essent fidelíssims wagnerians els anys posteriors.

És cert que en Catulle va tenir al principi una reacció dolorosa contra "Una Capitulació" escrit de Wagner que deixava en ridícul la situació dels polítics francesos després de la guerra i on criticava també els alemanys "cosmopolites," però ben aviat tot restà oblidat i encara més quan la Comuna de París va desconfiar de Catulle.

En el diari de Còsima del 25 i 26 d'agost de 1870 es llegeix: "Judith Mendès ens diu en una carta que no poden venir al nostre casament ja que en les actuals circumstàncies (la postguerra franco-prussiana) el seu marit Catulle seria considerat un traïdor si deixés París". Les cartes

d'aquesta època són molt escasses i gairebé no tracten el tema.

EL CAS DE L'AUGUSTA HOLMÉS

L'Augusta Holmés, nascuda el 1847, d'un ric escocès exiliat a Versalles, compositora, cantant, molt bonica, tingué molts amants i embolics. Mantingué una relació amorosa amb Catulle Mendès i d'aquesta relació tingué un fill. Judith declarà: "com acostuma a passar en aquests casos jo vaig ser l'última en saber la veritat, que pels demés aquesta conducta del meu marit era un secret a veus.. Primer un amic i finalment d'altres em feren obrir els ulls... Mendès feu la maleta aquell mateix vespre i se'n anà dòcilment emportant-se només un quadre del menjador. " - Adéu, bona sort", em digué: "És tot just avui que la meva sort comença", li vaig respondre.

Mendès va ser un cràpula. Va reconèixer la seva culpa per escrit i el divorci fou possible. Un exemple de la nul·la ètica de Mendès és que estant casat amb Judith, va haver d'anar a Viena per donar unes conferències. Judith va agafar el còlera, epidèmia que provocà una gran mortaldat. El metge recomanà que Judith tornés urgentment a París. Mendès no va voler i fou el seu amic Benedictus qui la va acompanyar mig moribunda. Mendès havia allotjat Augusta Holmès en un apartament de Vienna molt aprop del que ocupava amb Judith. Per la seva banda, Judith a partir d'aquells moments va sentir gran respecte pel seu amic Benedictus, que es mostrà de per vida devot admirador seu.

Augusta Holmès va sentir gran admiració per Wagner i la seva obra, encara que Wagner només la va rebre una vegada acompanyada del seu pare, més per atenció envers al pare que envers ella mateixa, doncs aquest "affer" amb en Catulle no va ser de l'agrat seu ni de Còsima.

En una carta del 25 d'agost de 1869, Còsima li diu a Judith: "La Srta. Holmès serà amb tota seguretat rebutjada d'aquesta casa. Seria una pena que vivint retirats, haguéssim d'admetre a casa a gent com aquesta ..."

I finalment el 26 de juny de 1874 li diu la Còsima a Judith: "Des que la institució matrimonial es va instituir, no crec que cap dona s'hagi separat dels seu marit per tan bones raons ni de forma tan bella com vostè".

L'INICI DE LA RELACIÓ AMOROSA

Les cartes de Wagner i Judith s'inicien el novembre de 1868 i són dirigides a la Sra Judith Mendès. En elles li agraeix la publicació feta per la Judith de dos articles a "La Presse", escrits

en defensa de Wagner. En aquesta carta li explica com s'han d'entendre els "**Mestres Cantaires**"

Durant aquests anys i fins 1876, la relació és excel·lent: educada i distant en el tractament, i intensa en el contingut artístic. El 12 de desembre de 1873, encara escriu conjuntament en la mateixa carta a la Judith i a Catulle i demana que li enviïn llibres: "El Oupnekhalí", "El Baghavat-Gita", "El Mahabarata" en dos volums, etc. La relació es mou en un nivell sensible d'intimitat sense més implicacions.

Un cop separada de Catulle, Judith fou la convidada d'honor en el primer Festival de Bayreuth, l'agost de 1876, el mateix mes en que complia 31 anys. Estava en el moment culminant de la seva bellesa com es pot veure en les fotografies que ens resten. Era culta, simpàtica, artista, alegre i esbojarrada, a més de wagneriana fins el capdemunt... Wagner tenia 63 anys, havia assolit el somni de la seva vida, però l'escenografia de l' "**Anell**" l'havia desmoralitzat pro-fundament.

Les cartes canvien totalment després d'aquesta carta del 73, la següent és la famosa del 2 de setembre de 1876 en que el tractament és d'estimada, abraçades i amb declaracions clares com ara "t'estimo".

El setembre de 1876 hi ha nombrosos cartes d'allò més exaltades on s'expressa el punt culminant d'aquesta relació i alhora les seves contradiccions: amor-contenció, desig-renúncia, reconeixement de l'amor i alhora impossibilitat.

Malhauradament no tenim les cartes de la Judith, però pels comentaris de Wagner i per algunes de les seves cartes tenim constància que sempre foren mesurades, frenant l'excès, conscient de la impossibilitat de la relació, malgrat haver mostrat sempre la seva admiració per Wagner. Segurament un cert orgull de tenir el "seu geni" enamorat junt amb el pànic a l'excès i al convenciment per ambdues parts que aquell amor no podia prosperar més enllà d'un desig impossible i d'una estimació sentida.

Judith no s'allotjava a Wahnfried però Wagner l'anava a visitar a la casa propera on ella vivia. No hi ha dubte que es vegueren en privat de vegades."El nostre amor es el verí més exquisit, el més gran orgull de la meva vida, el darrer regal dels déus, gracies al qual la decevedora glòria de l' "**Anell**" no m'ha abatut".

La partida de Judith inicia la correspondència més exaltada. Carta del 2 de setembre de 1876, l'endemà de la seva marxa: "Estimada, estic trist! Aquesta nit també tenim recepció, però no penso baixar. Llegeixo novament unes pàgines de la meva vida dictades fa anys a la Còsima. Ella se sacrifica als costums del seu pare. Quina llàstima! Potser t'he abraçat avui

per darrer cop? No! Tornaré a veure't! Ho desitjo perquè t'estimo! Adéu! Sigues bona amb mi!"

En la carta de Wagner a Judith, del 25 de setembre de 1876 escriu: "Jo gaudia de les teves abraçades. Feu bé en no escriure'm, però escri-gueu a Còsima per fer-me saber com us va" "Us estimo per sempre...Sou una ànima plena de foc dolç, tranquil·litzant i alhora excitant. Oh! Com m'agradaria tornar-vos a abraçar dolça estimada. Lamento els vostres problemes, però tot és lamentable sobretot per a mi, si seguiu mantenint el vostre consell que us oblidi".

El Festival de Bayreuth de 1876 fou un desgavell escenogràfic –en opinió de Wagner- i un clar desastre econòmic. Per ajudar a eixugar aquest desastre, Wagner va acceptar "posar mans a l'obra" de nou i dirigir vuit concerts a Londres, el més de maig de l'any següent.

La relació continuaria encara un temps, exclusivament per carta, amb la qual cosa s'entén la desesperada exclamació de Wagner a Judith el 15 de novembre de 1877: "Ànima benvolguda i estimada!... Esperem l'arribada del telèfon!"

Carta de l'u d'octubre de 1877: "Quan et tornaré a veure? Per què ets tan dolenta de no acceptar la meua invitació per anar a Londres? I per quin motiu? Per descomptat, ja ho sé! Oh, quina malastrugança tot plegat! Estima'm i no esperis per això el cel dels protestants! (1) Seria una murga!"

Carta del 20 de novembre de 1877 "Oh,el que és extraordinari es que tu ets l'abundor de la meua pobre vida, tan ben protegida i tranquil.la des que estic amb la Còsima".

Carta del 22 de novembre de 1877: "Voldria demanar-vos una funda per la gandula, una funda bella i extraordinària a la que denominaré Judith".

El 5 de desembre de 1877 Wagner pressionà per telegrama al seu editor per tal que enviés immediatament a la Judith el poema de "**Parsifal**", i li escrigué: "Oh ànima estimadíssima! Ànima profundament estimada! Es tan tràgic tot el que és real! T'abraço, ànima bella, benvolguda, estimada, adorada. La meua nena, la meua Judith!"

En les seves lletres de 1878 són normals les queixes perquè la Judith no li escriu, i els dubtes sobre el seu amor i interès: "I si ja no m'estimeu , envieu-me, si més no, coses boniques, ja que vos mateixa em vau dir que això era un deure vostre. Oh, tu, el meu bé maligne, benvolguda!" Carta del 13 de gener de 1878.

El 4 de gener de 1878, li diu "Judith, la meua bella escalfor! Us estimo sempre".

Judith, per la seva banda, va negar sempre que hagués estat l'amant de Wagner. Com és una de les principals interessades, el seu testimoni ha de ser tingut en consideració i respecte, però a més a més això coincideix amb l'estil i contingut de les cartes. Existí un Wagner

enamorat però no un amant en el sentit actual, sexual i complet de la paraula. Aquest amor es concretà en uns pocs dies d'abraçades l'agost de 1876 i en un munt de cartes exaltades des de l'agost de 1876 al febrer de 1878 en que la Judith es mostrà rendida admiradora de Wagner però molt allunyada d'enamoraments i Wagner, després d'uns primers mesos d'exaltació, es mostra clarament conscient de la impossibilitat d'aquesta relació i es resigna a mantenir-la en pur amor platònic.

EL SECRET DE LA SEVA CORRESPONDÈNCIA

La correspondència entre la Judith i Wagner es realitzà en bona part mitjançant Bernhard Schnappauf, barber de Bayreuth, qui s'encarregava de l'entrega de les cartes.

La correspondència, per altra banda, devia ser en part secreta, no per raó del "possible amor" sino per una raó molt més raonable. La correspondència està plena d'encàrrecs de regals de Wagner per la Còsima.

En cartes del 9 i 18 de novembre de 1877 indica: "Aquesta vegada secret de sorpresa. Envieu les vostres cartes a Bernhard Schnappauf", ja que a partir d'aquestes dates comencen les comandes de regals per la Còsima, comandes i encàrrecs que conformen un 40 per cent del contingut de les cartes posteriors de Wagner a la Judith. "No estalvieu pels regals de la Còsima, m'agrada sobrepasar-me en les comandes, sigueu generosa en els perfums que ella us indica..." Vestits, perfums, robes, mobles, sals de bany, llibres, una enorme quantitat de regals de Wagner per la Còsima estan encomanats en aquestes cartes i constitueixen la seva part més extensa.

És evident que Wagner amagava a Còsima part de la correspondència amb la Judith, les seves lletres, però no les de la Judith. Això es pot constatar en la carta de Còsima a Judith del 25 de desembre de 1877 (o sigui una mica abans de la ruptura i quan la relació ja havia donat lloc a unes dotzenes de cartes ben explosives de Wagner), la Còsima segueix essent molt amable amb la Judith a qui anomena "Meva amiga estimada" i li diu: "El meu marit m'ha ensenyat totes les cartes de la vostra correspondència i he rigut molt amb la idea que jo podria estar enfadada per les seves indicacions sobre la meva traducció al francès de **"Parsifal"**.

Sembla evident que no li va deixar llegir les cartes escrites per ell, que ja no tenia, sinó les cartes de Judith que eren molt més moderades en les expressions que les que havia escrit el propi Wagner i això demostra un cop més que la Judith en les seves cartes no va donar mai motius per pensar en altra cosa que no fos admiració i apreciació

envers el mestre.

LA RUPTURA

I ves per on, la ruptura estava propera... El 6 de febrer de 1878 Wagner comunica a Judith que ha acabat el primer acte de "**Parsifal**". Ho fa amb el seu estil habitual, emprant noves i exaltades expressions d'amor: "Per què, en nom del cel, no et vaig trobar a París, en els dies de la caiguda del meu "**Tannhäuser**"? Eres encara massa jove en aquella època? Callem, callem, però estimem, estimem..! El teu Richard".

Exactament nou dies després, el 15 de febrer de 1878 Wagner torna a escriure a Judith. Aquest cop, però, el to és més fred, distant; fou la darrera carta de Wagner a Judith. "Ànima estimada: Li he demanat a la Còsima que s'ocupi de les nostres comandes, o més ben dit, dels encàrrecs i regals amb que us he atabalat tant darrerament... A més, estic ara tan enfeinat amb els meus afers, que no marxen del tot bé, que no trobo el descans per continuar la composició de "**Parsifal**" Tingueu pietat de mí. Tot acabarà bé i tornaré a trobar els bells moments de tranquil.litat en que tant m'agrada parlar-vos de mi. No us tormenteu per mi: allò que em preocupa passarà aviat. Sigueu bona amb la Còsima; escriviu-la llargament, jo llegiré aquestes cartes. Estimeu-me sempre, un dia ens tornarem a veure! Sempre seu".

Què havia passat? Gregor Dellin aventura que Còsima podia haver descobert la correspondència entre ambdós, podria haver sigut que Wagner se'n adonés que ell estava posant més de la seva part en la relació que Judith i volgués acabar l'assumpte ja considerat com impossible per ell mateix en les darreres cartes. En tot cas, era la fi d'una relació que per la distància que els separava, només podia mantenir-se de manera epistolar. Crida l'atenció que només nou dies separin una carta plena d'exaltació amorosa amb la posterior de la ruptura.

Durant aquest temps el nom de Judith no apareix en el "Diari" de Còsima, però precisament el 12 de febrer de 1878, és a dir, dos dies després de la "ruptura" entre Wagner i Judith, Còsima va escriure les següents paraules que els investigadors creuen que es refereixen a tot aquest assumpte: "No m'han estalviat la pena que tots aquests dies m'atemoritzava: continua venint de l'exterior. Que Déu m'ajudi!" Paraules que abonen la hipòtesi que, en efecte, la Còsima tingués coneixença d'alguna de les cartes "rars" del seu marit a la Judith, hagués tingut una escena amb ell i aquest decidís donar per acabada la relació. En tot cas, la Còsima va continuar escrivint-se amb la Judith, amb un to "Amistós-comercial", les cartes a partir del 12 de febrer són, però, menys freqüents i es nota un canvi de tracte a partir del mes de març

s'espaien en el temps i tot i ser encara amables són més comercials.

L'admiració de Judith per Wagner no cessà. Això es pot constatar amb el sonet que li envià el 22 de maig de 1879: "... deixeu, de l'humil apòstol, l'amor fervent que puji cap a tu com l'encens..."

A finals de 1881, Judith Gautier apareix a Wahnfried. Per descomptat, va acompanyada per Benedictus. El motiu de la visita no era altre que recollir informació per a la futura publicació d'un llibre de memòries sobre Wagner, que apareixeria a París l'estiu de 1882, sota el títol "Richard Wagner i la seva obra poètica". La Judith es comportà amb la seva alegria habitual que tant complaïa a Wagner.

La propia Judith però, segons la seva amiga Meyer, va dir sobre aquesta visita: "Ell tractava de mantenir entre nosaltres una certa llunyania, certa distància, reacció lògica al meu excessiu i desbordant entusiasme d'una admiració apassionada".

Wagner, en un moment en que pogueren restar sols, li va parlar del seu gran dolor d'envellir. Wagner, trist, li digué a Còsima el 27 de setembre de 1881 "Si quelcom s'interposés entre nosaltres, seria la meva fi". Però Còsima es mostrà inflexible. Aquella nit va escriure en el seu Diari: "Intento fer-li comprendre de quina manera tan intensa m'afecta el sentiment la presència de l'extrangera a casa nostra" Wagner va estar d'acord amb Còsima que, a més, no sentia cap simpatia per Benedictus, perquè era jueu. En el Diari de la Còsima del 29 de setembre, dia en que les dues parelles van dinar plegades, es recalca aquest fet i diu que Wagner va deixar anar alguna indirecta com ara que "La veu dels jueus fa pensar en un feltre gruixut".

El maig de 1882 la Judith envia a Wagner el poema "Adoremus" pel 22 de maig, aniversari de Richard. Còsima li ho agraeix en carta del 24 de maig però no hi ha carta de Wagner...

L'estiu següent amb motiu de l'estrena de "**Parsifal**", la Judith naturalment tornà a aparèixer. El 25 de juliol, concretament, va tenir lloc en el restaurant del Festpielhaus un sopar per a tota la companyia i convidats.

I Wagner i la Judith ja no es tornaren a veure mai més. L'any següent, 1883, any de la mort de Wagner, va aparèixer la traducció alemanya de les memòries de la Judith, amb el títol una mica modificat: "Richard Wagner i la seva poesia, des de **Rienzi** a **Parsifal**". Fins molt temps després, 1884, la Judith no va obtenir el divorci legal de Mendès.

A la mort de Wagner, Judith escriu a Còsima: "Que petit és el nostre dolor , per a nosaltres que estavem tan allunyats del seu cor, en comparança amb la teva desesperació. I malgrat això, som tremendament desgraciats".

El 22 de maig de 1898 s'acaba la relació entre la Judith i la Còsima per un malentès sobre els drets de representació...quelcom absurd! Sembla que es volia fer una representació de "Parsifal" a París i Còsima va demanar els drets d'autor. La representació era privada i es va cancel·lar però Judith es molestà per aquesta reclamació econòmica. Aquí es va acabar la seva correspondència. Judith va morir a Saint-Enogat, a la Bretanya francesa, el 26 de desembre de 1917, als 72 anys d'edat.

RELACIÓ DE WAGNER AMB BENEDICTUS

Louis Benedictus, escriptor i enamorat sempre de Judith, prengué part activa en la seva vida a partir que va haver d'acompanyar-la des de Vienna a París, malalta de còlera. Quan Judith va trencar amb Catulle, Benedictus es feu el seu company inseparable i fidel, gairebé amb una fidelitat de gos.

Les relacions amb Wagner foren amistoses i bones, Wagner li enviava sovint records i comentaris. Així a la carta de setembre de 1876, deia : "El bon noi Benedictus m'ha escrit coses molt boniques. M'haurà perdonat l'amant? I com t'estimo! Això és cert i seguirà essent veritat. Ah, ànima estimada, dolça amiga!"

Aquesta bona relació s'estruncà una mica però no per culpa de la Judith, com ho veiem en la carta del 18 de desembre de 1877: "Benedictus acapara totalment el meu afecte des del moment en que he sabut que compon música, cosa que és una constant en tota nova amistat que se m'acosta, sempre acaben descobrint-se com a músics o compositors, tothom compon avui i gairebé totes aquestes persones són despreciables , sobre tot per la seva mandra i debilitat. Si penso en la quantitat de música que hi ha en el món i a les poques obres a les que he dedicat el meu interès, a aquestes poques obres a les que qualifico amb el nom de música, te'n sorprendries Els mateixos "arriscats per la instrumentació" dels que em parles, m'entristeixen: jo només veig en aquests principiants "arriscats" només per la instrumentació o per l'harmonia, però mai per la melodia!

Benedictus és el teu "germà" i per tant, el meu cosí. Jo sóc un mal músic, una partitura nova em distreuria i no m'importa. En fi, que el meu "cosí" s'atreveixi!

Aquest tema degué quedar oblidat, ja que en la carta de 4 de gener de 1878, Wagner digué: "Judith, la meva bonica escalfor! Us estimaré sempre. Però ja no es tracta només d'això: Com va la teva bronquitis? No m'en dius res. I la música del meu "cosí" Benedictus? El comiat segueix sent fervent: "Una abraçada per la meva bella estimada i adorada de l'ànima, La meva nena, la meva Judith".

I finalment, la carta del 6 de febrer de 1878, poc abans que s'acabi la correspondència entre ells, diu: "La partitura de l'Idil.li de **Siegfried** ha arribat, n'envio una al meu "cosí" Benedictus a canvi de la seva partitura mai enviada".

Judith no va enviar mai la partitura de Benedictus, segurament Wagner amb els seus comentaris la descoratjà.

PARZIVAL O PARSIFAL?

Un dels temes artístics més curiosos de la correspondència entre Wagner i Judith és el debat sobre el nom del poema "**Parsifal**".

En el resum en prosa escriu el nom del protagonista com **Parzival** (així consta també en la còpia del resum feta a Munich el 31 d'agost de 1865 i enviada al rei). Ja sota la forma de poema que Wagner va iniciar el març-abril de 1877 i redactat de nou sense data per a ser portat a l'impremta, com hem dit, el desembre del mateix any, el compositor va canviar la grafia per la de **Parsifal**.

En qualsevol cas, el 14 de març de 1877, abans d'anar-se'n a Londres canvià la primitiva grafia de **Parzival** per la definitiva de **Parsifal** i inicià la composició de l'esborrany, que vas acabar el dia 19. El 20 d'abril llegí a Còsima el poema acabat, sencer, i des d'aleshores el llegia als seus amics i admiradors, sempre que en tenia ocasió.

Judith Gautier s'assebentà del nou projecte dramàtic de Wagner, però només a partir de la carta de Wagner de 22 de novembre de 1877 no van iniciar la polèmica sobre el tema. "El nom de **Parsifal** és àrab. Els antics trovadors no ho van comprendre. **Parsifal** significa: "Parsi" és pur i "fal" és boig en un sentit elevat; és a dir, l'home sense erudició però amb geni. (Fellow en anglès sembla tenir una relació amb aquesta arrel oriental...)"

Recordem que és **Kundry** qui en el II acte de Parsifal li diu: Jo t'anomeno el càndid-foll Fal-Parsi. Tu el càndid-Foll: Parsi-Fal. És així com, quan en el país de l'Aràbia morí, el teu pare **Gamuret** cridà al seu fill encara dintre del claustre matern".

Judith li contestà dient que havent consultat molts orientalistes cap d'ells havia trobat la paraula "Fal" com equivalent a "foll", i com a molt en algun dialecte es pot interpretar com a "El Predestinat".

Wagner s'havia basat en un text "Jo no conec l'àrab; és un savi alemany, Göerres. Editor de l'antic **Lohengrin** qui ha traduït el nom de **Parsifal** d'aquesta manera. "El Predestinat" està bé però no és suficient. És el xicot foll, sense erudició, el que no compren res més que la compassió". Cerquem, potser hi hagi algun dialecte àrab que ho entengui així" (Carta del 4

de desembre de 1877).

Per fi a la carta del 9 de desembre de 1877 Wagner tanca aquest debat d'una manera una mica sorprenent: "He rellegit el text de Göerres que creu segura la seva traducció.

Probablement no coneix l'àrab però l'haurà pres d'algun orientalista. Per altra banda, aquest tema no em preocupa gens ni mica. Me'n ric de la realitat del significat de les paraules àrabs i crec que entre el meu públic no hi haurà gaires orientalistes!"

LA INFLUÈNCIA DE JUDITH EN PARSIFAL

Sense dubte el tema més interessant des del punt de vista artístic de la relació amb Judith, és la seva influència en certs aspectes de "**Parsifal**", tema per altra banda molt debatut, però mai aclarit, que se centra en el personatge de **Kundry** i en les **Noies-Flors**.

Primer de tot, s'ha de comprendre la cronografia de la composició del text, el poema (és a dir, el text en prosa passat ja a poesia) i la música de "**Parsifal**".

El text en prosa: Primer esbós: 10 d'abril de 1857 (Divendres Sant).

Primera redacció en prosa: Munich, 27-30 d'agost de 1865.

Segona redacció en prosa: Bayreuth, 25 de gener-23 de febrer de 1877.

El poema: Bayreuth, 14 de març-19 d'abril de 1877. La Música: Esbós musical: Bayreuth abans del 25 de setembre de 1877 (segurament s'inicià el novembre de 1876 en certs fragments)- 16 d'abril de 1879. Esbós orquestral, Bayreuth, 25 de setembre de 1876-26 d'abril de 1879. Partitura; Bayreuth, 23 d'agost de 1879-13 de gener de 1882, a Palermo.

Documentalment es pot provar que aquest personatge és fruit d'una reflexió portada a terme entre 1857 i 1865. És en l'any 1865 (4 anys abans de conèixer-la) quan escriu l'anàlisi més profunda sobre **Parsifal** i els seus personatges en l'esbós escrit a Lluís II de Baviera entre el 27 i el 30 d'agost i recollit en "Das Braune Buch" (El Llibre Marró) pàg. 52-70.

El 27 d'agost de 1865, Wagner en el citat llibre, a instàncies del rei de Baviera que li suplicava "Entrega-m quelcom de les teves intencions sobre "Els Vencedors" i "**Parzival**", oh, tu, l'únic!, apaga la meva set ardent!" començà a escriure un resum de la història de **Parzival** que ja havia esbossat anteriorment en Mein Leben l'abril de 1857, la redacció definitiva del poema no es va fer fins 1877 i es va imprimir per Schott de Mainz el desembre del mateix any.

Repasant l'article "**Kundry**, última dona de Wagner?" de J.P.Raybois on es diu: "Quina és doncs aquesta darrera creació femenina de Wagner? Per feros-en una idea tenim essencialment tres punts: la correspondència del Mestre, l'esbós en prosa i el llibret de **Parsifal** que examinarem per entendre'l millor: 1) Dues cartes a Mathilde Wesendonck: a) el

2.3.1859 escriu deixant entreveure la seva emoció per la heroína “**Parzival** m’ha pres molt temps i una idea singular -la d’una dona estranya i demoníaca (la missatjera del Grial)- es fa més viva en el meu esperit i em fascina”. La seva estimació inicia ja la seva relació privilegiada amb **Kundry**. B). En la segona, datada el 10 d’agost de 1860, certs termes denoten per part de Wagner comprensió, simpatia i compassió per aquesta dona “múltiple”. “Us he dit que la missatjera fabulosament salvatge del Grial ha de ser la mateixa que la seductora del segon acte? Un cop que he tingut clara aquesta idea, em sento mestre de gairebé tota la meva substància.”

Tot això passava molt abans de conèixer a Judith. Per tant, abans que res cal descartar la idea excessiva que el personatge de **Kundry** com a tal fos inspirat per Judith.

Comprovem tanmateix que precisament el gener de 1877 Wagner redacta i modifica de nou el text, estem en plena exaltació amorosa de Wagner per Judith, iniciada el setembre de 1876.

En els Diaris de Còsima del 29 de gener es reflexa molt bé aquest tema i el 28 de febrer de 1877 consta: “llegim per fi el **Parsifal** acabat amb diàleg i en prosa”, per tant encara faltava versificar-lo. Seguí després treballant en això i n’hi ha referències continues en el Diari dels mesos següents.

Sembla plausible que per aquestes dates l’influència de Judith en l’ànim de Wagner es va fer sentir. Evidentment no hi ha proves definitives sobre aquest tema però sí indicis significatius.

En la carta de Wagner a Judith del 30 de novembre de 1877 sembla que hi hagi una referència a **Kundry**, quan li envia el manuscrit de **Parsifal** en alemany (que no coneixia Judith, i li diu que quan se’l llegeixi Benedictus...”tu veuràs... i nosaltres veurem... “Eine furchtbat schönes Weib! –Una dona terriblement bella –Oh! i bé, “d’una bellesa terrible”. Però terrible fa riure: Bé “Una bellesa fatal”. Refusat per mi: Fatal?”

Sembla que d’alguna manera relaciona Judith amb **Kundry**, i refusa que la seva bellesa sigui “fatal”. No tracta cap altre fragment de **Parsifal**, per tant sembla que vol remarcar a Judith el personatge de **Kundry**... significatiu.

Per altre banda, l’esbòs musical dels personatges es realitza el 1877 principalment, o sigui també en aquesta època de relació intensament emocional per part de Wagner amb Judith. La carta de l’1 d’octubre de 1877, en plena composició musical de **Parsifal**, diu: “Envieu-me mitja dotzena de saquets amb olors que us agradin, per a poder-los posar en el meu llençol al matí, la qual cosa em servirà per estar en contacte amb tu quan em posi al piano a compondre la música de **Parsifal**”. “Si, es tracta de la música de **Parsifal**. No podria viure

sense llençar-me a aquesta empresa. Ajuda'm”.

Per això no sembla una tonteria que entre les moltes coses que Wagner li demanava a Judith que li enviés des de París (sedes, àmbar, polvos de tocador, llet irlandesa, sabatilles turques) hi figurés bàlsam d'Aràbia, que és precisament el que **Kundry** ofereix a **Amfortas** en el primer acte de l'obra. Ajuda'm, li diu Wagner, com es pot negar aquesta influència en la música!

És molt curiosa la carta del 9 de novembre de 1876, acabada d'iniciar la relació: “Ah! Faig música, me'n ric de la vida, me'n ric de tothom, em sento estimat, estimo! Però a la fí estic component **Parsifal**, del que Còsima us ha enviat una traducció al francès. Junt amb altres mostres, te n'envio també una de la meva música”.

La traducció al francès que va fer Còsima de **Parsifal** per a Judith està referida en les seves cartes. Pel que fa a la prova de la partitura (de la qual n'hi envià més tard una altra) està reproduïda en un text que publicà Judith en “Richard Wagner i la seva obra poètica” i es tracta de les paraules del Sopar al final del primer acte: /Preneu el meu cos, preneu la meva sang, en nom del nostre amor!” Text que en aquell moment té un significat especial. És quelcom estrany, per aquella data en la qual encara no havia iniciat la reforma del text, que iniciaria un parell de mesos més tard. No oblidem el que diu Wagner en una carta del 1878 que ja hem citat: “Oh! Tu, el meu bé maligne”, la referència a la idea de **Kundry** és clara en aquestes dates.

Després de tot el que s'ha dit crec que si no és segur que Judith tingués influència en el text de **Parsifal**, sí sembla clar que incidí en la música i en concret en la que afecta **Kundry** i les **Noies Flors**.

ELS COMENTARIS DE SUZANNE MEYER-ZUNDE

Només trobem una referència més en relació a les relacions entre Judith i Wagner, però és una referència indirecta que s'ha de considerar amb molt de respecte i compte. Es tracta de dos amics íntims de Judith, un home i una dona.

Les declaracions del seu amic Henri Roger són absolutament delirants i han sigut el motiu dels principals atacs contra Wagner. Ell declarà: “Passés el que passés, Judith sempre va afirmar que no havia cedit a les proposicions de Wagner, fins i tot la de tenir un fill”.

Henri de Régnier declara que el compositor, enecat pel desig, planejava raptar Judith a Londres, però això és completament fals i poca solta. A més a més, Còsima acompanyava Wagner en el viatge... En efecte, Wagner va arribar a Londres l'abril de 1877 (com ho

demostra una carta de Còsima a Judith d'aquesta data en la que li anuncia el seu viatge) i Judith no hi era. Que d'aquest fet en surti un "projecte de segrest", demostra que es falseja la informació.

Més interessants són els escrits de Suzanne Meyer, amiga de Judith, que escrigué diversos comentaris sobre la relació de Judith i Wagner. No són textos de Judith, sinó escrits de la seva amiga sense l'aprobació de la pròpia Judith.

Judith li digué: "en el nostre amor sempre pesà el trist pensament, terrible, de la lamentació "massa tard". Wagner s'adonava que jo havia d'haver sigut la seva dona, la seva vertadera "altre meitat", la seva famella com deia ell en el seu llenguatge imaginari".

Explica Judith que tot va començar el 1876, en una visita que va fer-li Wagner sol. Mentres ella parlava Wagner canvià d'expressió i emocionat i torbat li digué que "No l'escoltava, només li mirava la boca"... després d'això Wagner estigué durant un cert temps molt apassionat, reservava una cadira per estar al costat de Judith, li agafava la mà, ben fort. Quan arribà el Rei, hagué d'anar a la Cort, plorà de pena. Quan Wagner se n'anà, li digué: "La vida és una tragèdia" i es posà al piano a tocar una peça profundament trista.

Crec que aquesta és la millor conclusió: la relació es mantingué en el món dels sentiments, en el món de la sensibilitat que en Wagner era extrema sempre, amb un punt és clar, de tristesa davant el que era impossible. Wagner respectava i necessitava Còsima per damunt de tot. El 3 de setembre de 1865 Wagner escriu en el "Llibre Marró": "...I així haig de convertir tota la meva vida en somni. I això pot passar i jo podré escriure totes les obres sempre que no s'arrenqui del meu somni sobre el món; en veritat no puc veure la seva realitat: ja no puc més. Però en somnis sembla soportable...I en aquest somni em trobo tancat amb tu –oh, la meva Còsima-. Queda't sempre amb mi, sempre somniant amb mi. sofrint amb mi, però sempre somniant. Ja no parlaré més d'amor, prou de parlar d'amor, del nostre amor, mai més, però estimem i somniem. Quina mort tan meravellosa serà lliscar d'aquesta fantasia al somni etern...!"

AGRAÏMENT

Haig d'agraïr les dades i comentaris sobre aquest tema aportades pel Forum "RWagner" i l'"Hemeroteca" del wagnerianisme a Internet, i especialment a Fran i Francisco Javier que m'han aportat idees i textos molt significatius.

